

אוצר פנינים

גליון
נ"ו

פר' וארא
תשפ"ד

מאוצר המנוצר - נגזי רשימותיו וכתבי ידיו
של הגה"ח רבי ישכר דוב ענגלענדער זצ"ל
בעל מחבר ספרי בשערי ישכר

אוצר של יראת שמים

בזה הפר' רואין הרבה כמה גרוע מדת הקנאה שהוא למעלה משכל האדם כדכתיב במכת דם וצפרדע שעשו כן חרטומי מצרים בלטיהם שלא עלה על דעתם שעי"ז שיעשו כן יהא להם הרווחה ואעפ"כ עשו כן בלי חשבון רק בתורת קנאה שיש להם נקמה בזה שגם הם עשו כן ומסתמא הי' בדעתם שעי"ז יעשו גם רע לבני ישראל שגם להם לא יהא דם, וכן יהא אצלם צפרדע,

והרי ידוע מש"כ האבן עזרא כי מכת דם וצפרדע וכנים הי' גם בבני ישראל, שאם לא הי' אצלם הי' צריך הפסוק לכתוב,

ובספר אבי עזר כתב ע"ז ואנו אין לנו אלא דברי רבותינו ז"ל כי ממכת דם נתעשרו ישראל ואפי" ישראל ונכרי שותין בספל אחת הי' חציו דם וחציו מים ולפי דעתי תלמוד טועה ועני בדעת כתב הדברים האלה, ואולי יש מקום ליישב קצת שלא יהא כ"כ סתירה בין דבריו לדברי חז"ל, שבוודאי הקב"ה לא עשה כן לבני ישראל ולכן מתחלה נתעשרו בני ישראל ממכת דם ואח"כ עשו המצרים בלטיהם שוב והי' גם בבני"י ולא עשה הקב"ה נס שלא יהא בבני ישראל כש"כ הא"ע שאלה השלש מעט הויקו

וביתר ביאור אפ"ל קצת דלכאורה ק' מה הי' מכת דם אטו לא יכלו לשתות דם ועי"ז אפ"ל שבאש היאור ולא יכלו לשתות הדם אבל ק' שיכלו לשתות חלב ומי פירות ולמה הוצרכו דוקא למים, והתני הוא שכיון שזה הי' אלהיהם לכן הוצרכו למים ומזה נתעשרו ישראל אבל בעצם אין זה מכה בכלל לסתם בני"א שאין צריכין כ"כ למים.

אבל החרטומי מצרים מחמת קנאתם שגם לבני"י לא יהי' מים הפכו המים לדם ואע"ג שעי"ז יהא הפסד להם שלא יהא להם ממי לקנות מים לא עשו שום חשבונות שתאות הנקמה גדולה עד מאוד עד שלא שייך להקשות מה הרוחת ואדרבה עשו רע לעצמם, ולבני ישראל לא עשו רע בכלל כנ"ל שהם לא הוצרכו כלל למים,

ובענין הצפרדע ג"כ נוכל לומר שלבני ישראל לא הי' מכה כ"כ שהצפרדעים היו צועקין המשך בעמוד ג' <<<<

אוצר פנינים

האדם יקיים בעצמו, והוי מתאבק בעפר רגליהם, דהיינו שינהג בענוה, אז יהיה תמיד שותה בצמא את דבריהם.

ולפי זה אפשר לתרץ קושייתנו, שמה שלא שמעו 'מקוצר רוח' וגו', זה נגרם מחמת שבני ישראל היו נכנעים לפרעה ולא למשה, ולכן לא היה להם מידת הענוה והשפלות, דאילו היו נכנעים למשה היו משיגים מידת השפלות והיו חפצים לשמוע דבריו אף מתוך קוצר רוח ועבודה קשה. וזהו שטען משה, שאם בני ישראל שהם רק נכנעים לפרעה אין שומעים אליו מצד מידת הגאות, א"כ איך פרעה שהוא בעל גאווה בעצמו ישמע לו, ועי"כ השיבו הקב"ה, שימליך אותו עליהם, ואז ישיגו בני ישראל את מידת השפלות לקבל ממנו וישתו בצמא את דבריו.

ויצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה אל ה' על דבר הצפרדעים אשר שם לפרעה (ח.ח).

משה רבינו למד מהצפרדעים שראה אותם מקיימים את מצות הבורא יתברך וצעקו בקול רעש גדול לקיים רצון ה', לכן כאן כתוב לשון צעקה

איתא בשפתי חכמים (לעיל פסוק ו), מקשים העולם, למה שינה הכתוב, בצפרדעים כתיב, ויצעק משה אל ה', ובשאר מכות כתיב ויעתר משה אל ה'. וי"ל, משום דאמרינן (שוי"ע או"ח סי' קא סעי' ב), המתפלל צריך להשמיע לאזניו מה שמוציא מפיו, וכאן היו הצפרדעים צועקים כמו שכתב רש"י בסמוך (ו' סט), והצריך להרים קולו בתפילתו כדי שישמיע לאזניו את תפילתו, ע"כ.

ואפשר לבאר באופן אחר, דהנה איתא מהבעש"ט הק' זי"ע (בראשית אות לו) וז"ל, כלל הדברים, שכל מה שרואה ושומע, וכל המקריות שיקרה לאדם, הכל הם באים לעורר אותו, הן דבר אהבה הן דבר יראה והתפארות וניצוח והודיות והתקשרות וכו', ע"כ. ויש לומר, שמשה רבינו ראה איך הצפרדעים קיימו המשך בעמוד ד' <<<<

וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים, וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים (ו' יב-ג).

מה שהיה לבני"י 'קוצר רוח' זה גרם להם להיות נכנעים לפרעה, ואילו היו נכנעים למשה היו משיגים מידת השפלות והיו חפצים לשמוע דבריו

הקשה האור החיים הק', צריך לדעת כוונת אומרו, ויצום אל' וגו'. עוד קשה, היכן תשובת אל עליון לדברי שלוחו, ומה גם שטען טענה הנשמעת, ולו יהיה שטעה, וקל וחומר אינו קל וחומר, היה לו לסתור דבריו וכו'. אכן הנכון בעיני וכו' שבאה התשובה על זה, וידבר ה' אל משה ואל אהרן, פירוש, השוה אותם בשליחות, ובזה ידבר אהרן גם לפרעה כי שניהם שוים בדבר, ולצד שלא יהיו נחשבים לשמוע להם, אמר ויצום, פירוש, המליכם על בני ישראל ועל פרעה, על דרך ויצוהו ה' לנגיד' (שמואל א' יג יד), ומעתה הנה מוראם על ישראל ועל פרעה וכו', עכת"ד.

וקשה להבין, דהרי בני ישראל לא שמעו מקוצר רוח ומעבודה קשה, וא"כ מה מועיל מה שהמליכם עליהם, דבשלמא אם הטעם שלא שמעו בקולו היה לצד שלא היו נחשבים וכמ"ש באוה"ח, ניחא, אך בפסוק מפורש שהיה זה מחמת הקוצר רוח, וצריך ביאור.

ואפשר לומר, בהקדם ביאור על המשנה באבות (פ"א מ"ד), יוסי בן יועזר איש צרדה אומר, יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי מתאבק בעפר רגליהם, והוי שותה בצמא את דבריהם, והקשה השפת אמת (אבות שם), דאם אינו צמא איך אפשר לצוות על כך, עי"ש בכמה דרכים ליישב הענין. ואפשר ליישב, דהנה חזינן שמי שהוא ענו הוא חפץ לשמוע ולקבל מכל אחד ואחד ומקיים בנפשו מכל מלמדי השכלתי, אך מי שהוא בעל גאווה אינו שומע מכל אחד, שחושב בלבו שאין השני יכול לחדש לו דבר שהוא אינו יודע, וזהו כוונת דברי המשנה, שאם

אוצר המאמרים

ראיתי בישמח ישראל [היו"ד שלו בער"ח שבט זיעוכי"א] שמביא דברי המדרש וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ד' אלקים למצרים אני ד' לישראל, וביאר שם באמצע אות ד' עפ"י מש"כ רש"י ז"ל דיבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעתה, היינו שאין שום שינוי ברצון הבוב"ה וכמאחז"ל מפני מה היו אבותינו עקרים מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, היינו מפני שהקב"ה הי' מתאוה לתפלתן ה' מעקר אותם בבריאתם כדי שיתפללו ויתפרסם עי"ז לעין כל מדת טובו והרחמנותו גם בעולם השפל, כי לולא זאת לא הי' בוחר בעבודת שוכני אדמה, וכלום חסר לו מלאכים ושרפים העומדים ממעל לו לעבדו בפחה, וזה כמ"ש חז"ל עה"פ צור ישראל מושל באדם, צדיק מושל ביראת אלקים, שהקב"ה גוזר וצדיק מבטל, והיינו שהקב"ה גוזר הגזירה כדי שהצדיק יתפלל ויבטל הגזירה ויהי ניכר עי"ז לאין כל מדת אמיתית שלו הוא מדת הרחמנות, שאין מטרת כוונתו על הדין ח"ו כי דרכו הטוב להטיב לברואים, ובפרט לזרע ישראל עם סגולתו, ואין שום שינוי ברצונו ח"ו, וזה כמ"ש הר"צ ר"י מווענגרוב זצ"ל ע"ד רש"י ז"ל שכתב דבר אתו משפט, ולכאורה לא מצינו כאן שדיבר עמו משפט, אדרבה הקב"ה אמר לו לכן אמור לבניי אני ד'.

אך הענין הוא דהאבות הקדושים שהיו יודעים רצונו וגזירתו לא היו מבטלים גזירתו וכמאחז"ל כשאמר הקב"ה להאבות הק' בניך חטאו, אמרו ימחו על קדושת שמך [נאפי' יצחק ג"כ לא ביטל גזירתו רק קיבל ע"ע פלגא, ופלגא עלך] אבל מרע"ה הי' מוסר נפשו בעד כללות ישראל והי' טוען למה הרעתה ורצה לבטל גזרת המקום כדי שיהי' ניכר ונתפרסם מדת רחמנותו ורצונו הטוב לעין כל, לכן אמר לו הקב"ה לכן אמור לבניי, כי לך משפט הבכורה להיות מנהיג ורועה צאן ישראל, ולך נאה ויאות לך עפ"י הדין.

וזש"כ רש"י ז"ל דיבר אתו משפט, היינו משפט החוקה כי ראוי ונכון להיות מנהיג ישראל, וזש"כ רש"י ז"ל ושמי ד' לא נודעתי להם, לא נכרתי להם במדת אמיתית שלי, היינו כהנ"ל שהם לא היו מבטלים גזירת המקום ולא הי' נתפרסם וניכר מדת אמיתית שלי שהוא המרחם על כל ורצונו רק להיטיב, והנה באמת אף שהצדיקים מבטלים גזירתו עכ"ז מהדיבור נעשה רושם, ומרוב חסדי ד' נשאר פעולת הרושם על העכו"ם, וזה מאה"כ הקל לנו קל למושעות ולא לקים ד' למות תוצאות, אך אלקים ימחץ ראש אויביו, והיינו קל המושיע לנו ברוב חסדיו, ואך אלקים המדה"ד ומיני מות תוצאות הוא למחץ ראש אויביו, וזה ביאור מדרש הנ"ל וידבר אלקים למצרים, הדיבור שהוא נשאר רושם מהגזירה הוא למצרים, אני ה', הוי' המרומז לרחמים הוא לישראל שהצדיקים מבטלים גזירת המקום, ע"כ דה"ק,

עד כדי כך שלא הי' שייך לומר עליהם שהם פנימיות הרצון, וא"כ אינו מועיל מה שהצדיק מבטל פנימיות הגזירה כיון שנשאר חלק החיצוני וחול גם על ישראל ח"ו וזהו שאמר משה הן בניי לא שמעו אלי מטעם שהם בחיצוניות והאיך ישמעני פרעה פי' האיך יחול להניח הגזירה על פרעה, ואני ערל שפתים שאין לי הכח לבטל הגזירה בהדיבור, אבל יתכן לומר שזה הי' רק חשבוננו של משה שמה"ט לא שמעו בניי אלי, אבל באמת בניי היו טוב וכדכתיב ותעל שועתם אל האלקים, ושועה היינו כולו פנימיות, ואדרבה שהי' פנימיות בלי חיצוניות והי' קול בלי דיבור כמו תקיעת שופר, ואפשר דהטעם שלא שמעו אל משה היינו שכיון שהי' קול בלי דיבור א"כ האיך אפשר להטיל חיצוניות הדיבור על מצרים כיון שאין כאן דיבור בכלל וזה אמר משה ואני ערל שפתים שחסר לו כח הדיבור והאיך יוכל להטילו על מצרים ולזה אמר הקב"ה שאהן אחיך יהי' נביאך והוא יש לו כח הדיבור ועי"ז יוכל להטילו על מצרים,

פנימיות הגזירות א"א להטיל על הגוים לכן צריך לבטלם לגמרי

וחשבתי להוסיף ע"ז דלכאורה צ"ב במש"כ שאף שהצדיקים מבטלים גזירתו עכ"ז מהדיבור נעשה רושם ומרוב חסדי ד' נשאר פעולת הרושם על העכו"ם, ויתכן לומר הענין בזה דידוע דיש פנימיות הרצון ויש חיצוניות הרצון, פנימיות הרצון של כל הבריאה הי' לצורך ישראל כדכתיב בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית, אבל חיצוניות הרצון הוא כל הבריאה, שלצורך ישראל הוצרך להיברא שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עלי', ובדיבור יש שני חלקים חלק א' מההבל שיוצא מפנימיותו של האדם וחלק ב' היינו הדיבור שיוצא לחוץ ע"י א' מהחמשה מוצאות הפה, שהם דברים חיצוניים שפתים לשון גרון וכו', ולכן פנימיות הגזירה א"א להטיל על העכו"ם דרך ישראל הם פנימיות הרצון ולכן צריכין לבטלו לגמרי ע"י הצדיקים רק מה שנשאר רושם מהדיבור שהוא דבר חיצוני זה אפשר להניח על העכו"ם שכל מציאותם הם רק חיצוניות הרצון.

הדיבור הי' בגלות הכונה שלא הי' שלימות האמונה

וראיתי דבר פלא בשפ"א שכתב כמה פעמים שזה שהדיבור הי' בגלות קאי על הנהגת מלכותו ית' שדבר מלך שלטון, והביאור בזה נראה שלפני גלות מצרים הרי הי' רק צדיקים וקדושים והם

משרע"ה טען שבנ"י במדרגה פחותה כ"כ שלא יועיל לבטל פנימיות הגזירה

ויתכן לומר על מה שאיתא דבמצרים הי' הדיבור בגלות הענין בזה הוא שבנ"י היו כ"כ בדרגא פחותה והתנה"ק ג"כ לא ניתנה להם עדיין

ידעו בבירור שאין עוד מלבדו ע"י חקירתם כדאיתא במדרש על אברהם שאמר האם יש בירה בלא מנהיג, אבל בניי במצרים לא יכלו לברר הכל מעצמם ולכן הי' האמונה מעורבב וכדאיתא מרמב"ם הל' יסודי התורה לענין נבואת משה פ"ב הל' א' ב' שמעמד הר סיני לבדו היא הראי' לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנא' הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם, מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחרי' הרהור ומחשבה, ולכאורה אפ"ל כן על האמונה בדי' שהשלימות האמונה הי' בשעת מ"ת שראו שאין עוד מלבדו אתה הראת לדעת כי ד' הוא האלקים שקרע עליונים ותחתונים וראו שהוא יחידי,

תחלת ההתגלות הי' ביצי"מ ושלימות האמונה הי' במ"ת

ובזה יובן שפיר שהביא השפ"א (יו"ד דילי' ה' שבט) בשנת תרמ"ו ד"ה בענין, בשם הוזה"ק שהדיבור הי' בגלות עד קבה"ת דכתיב וידבר, והוא קצת פלא דידוע דפסח הוא פה סח שהדיבור יצא מהגלות כבר בפסח, וכאן מבואר שרק במ"ת, ולהנ"ל מתורץ שפיר דכיון שהדיבור קאי על הנהגה הנה בשעת יצי"מ ג"כ כתיב ויאמן העם וישמעו מ"מ הי' נאמנות שיש אחרי' הרהור ומחשבה נמצא דתחלת התגלות מלכותו הי' בשעת יצי"מ אבל השלימות שיהי' אמונה שאין בה דופי זה הי' רק בשעת מ"ת ולכן שפיר מובן שהדיבור יצא מגלות רק בשעת מ"ת, ולפי"ז ג"כ מובן כמו שכתבנו לעיל שבדיבור יש שני חלקים א' מההבל הפנימי ואחד בחיתוך האותיות שיוצאים מהאדם ע"י חמשה מוצאות הפה, והיינו דהבל הפנימי שהוא רצון הפנימי זה נתגלה בעיקר בשעת מ"ת כמו דרשת חז"ל בראשית בשביל ישראל ובשביל תורה ולכן בשעת מ"ת יצא החלק הפנימי מהגלות וממילא נתגלה לכל שלטונו של מלכו של עולם שראו דאין עוד מלבדו, אבל בשעת יצי"מ הי' רק יציאה בחלק החיצוני היינו מה שלא יכלו לדבר כשהיו במצרים והוצרך להיות ויזעקו ע"י יציאתם יכלו לספר כדכתיב למען תספר שיצאו הי' מוצאות הפה מהגלות וע"י בדברי יחזקאל שכתב טעם למה נקרא שבת הגדול דכיון שבפסח יצא הדיבור מהגלות נתגדל ה' מוצאות הפה והוה שבת הגדול שהה' נתגדל הרי מבואר מזה דחלק החיצוני יצא מהגלות בשעת יציאתם ממצרים וכבר נתבאר לעיל שהחלק החיצוני צריכין להניח על המצרים וכ"ז הי' בזמן היציאה, והיינו ע"י הנסים ונפלאות נתגלה שיש מלך על כל הארץ ואי' שיש עדיין מקום להרהור זה כבר ענין פנימי וזה נשרש יותר בשעת מ"ת,

ע"י שהנהגה הי' בגלות ובהסתור לא יכלו לדבר רק לצעוק

ונמצא מכ"ז שמש"כ השפ"א שהדיבור בגלות קאי על דבר מלך שלטון אינו סתירה לפי' הפשוט שלא יכלו לדבר בגלות שזה תלוי בזה דמחמת שהי' הסתר במלכותו ית' הר"ז גורם שא"א לדבר שאינו מרגיש שהקב"ה עמו, ורק המשך בעמוד ד' <<<<

אוצר של יראת שמים

ובנ"י היו רגילין שהמצרים יצעקו עליהם יום ולילה ועכשיו שהי' צעקות מהצפרדעים לא הי' רע להם אבל להמצרים שהי' רגילין לצעוק על אחרים ועכשיו צועקין עליהם הי' רע להם ונמצא שמה שהביאו הצפרדעים בלטיהם אה"נ שעי"ז בא אצל בני"מ לא יכנסו לתוך מעיהם כמו שהי' אצל המצריים דכתיב ובכה ובעמך וגו' משא"כ בהחרטומים כתיב רק ויעלו את הצפרדעים על ארץ מצרים ולא בתוך בני"מ וא"כ לא הי' כ"כ רע להם כנ"ל, ואדרבה הי' בעיקר רע להמצריים שיהא יותר צעקות במצריים,

ובענין הכנים נראה שיש מקום לומר שבני ישראל הי' רגילין בזה במצרים שהטבע הוא שאם מלוכלכין בטיט וכדומה ממילא יש כנים אין זה מכה בכלל למי שרגיל בזה ורק המצריים שלא הי' רגילין בזה הי' ק' להם, והנה כתיב אצל כנים ויעשו כן חרטומים בלטיהם להוציא את הכנים ולא יכלו ותהי הכנס באדם ובבהמה, וזה ותהי הכנס לכאורה מיותר שכבר כתיב לעיל ותהי הכנס באדם ובבהמה ולמה כפלו הכתוב לאחר שכתוב שלא יכלו להוציא, ואולי יש מקום לומר קצת שלאחר שמכת דם וצפרדע יכלו להביא המכות אצל בני"מ ובכנים לא יכלו הרי הי' להם מקום לטעות שהרויחו בפעולתם להביא מכות על בני ישראל שמבלעדם לא הי' כן לכן כתיב אצל כנים שאע"פ שלא יכלו חרטומים להביא מ"מ ותהי הכנים באדם ובבהמה שאדם קאי בעיקר על בני ישראל דאתם קרוים אדם והיינו אז אויב סע איז באשערט איז באשערט וגם בלא פעולתם הי' המכה אצל בני ישראל ולכן אמרו אצבע אלקים הוא פי' דאלקים בגימטריא הטבע שמרמוז שגם הטבע הוא מהשי"ת והכל הוא בהשגחה עליונה, ורצו לומר בזה שראו שמה שהביאו מקודם הכל הי' מן השמים ולא הועיל כלום,

ובזה מיושב שפיר למה לא עשו בשאר מכות כמו **ערוב** שהי' יותר גדול משעורה ובוודאי יכלו להביא יותר ובפרט שעי"ז יוכלו להרע לישראל אבל התי' הוא שממכת כנים ראו שאין נ"מ אם יביאו או לא והכל תלוי אם רוצין מן השמים אז יהא ממילא אצלם כמו בכנים וממילא אם אינו כן מן השמים ממילא לא יהי אצלם ושוב לא עשו עוד כן,

ומה שהק' הא"ע שאם לא הי' מכת דם על בני"מ למה לא כתיב כן להדיא להני"ל ל"ק כיון שלאחר שהביאו חרטומים מכת דם הי' גם בבני"מ לא כתבו הפסוק ונתיישב הכל בס"ד,

ובענין השחין אולי אפ"ל דעיקר המכה הי' הבושה כדכתיב ולא יכלו חרטומים לעמוד לפני משה ופי' הרמב"ן שבושו והכלמו וחפו ראשם בהיותם מלאים שחין ולא יכלו מלט נפשם, וענין הבושה לא שייך בבני"מ כידוע שאין אנו בושין במראה החיצוני שהעיקר היא הפנימית אי"ז מכה בכלל משא"כ בהמצרים הכל הוא חיצונות,

וכן בארבה ס"ל להא"ע שהי' אצל בני"מ, לכאורה עיקר המכה הי' מה שנאכל העץ ולא נשאר כלום וממילא אי"ז חסרון אם הי' אצל בני"מ שהמכה הוא למצריים שנאכל כל הירק וכל העשב, כ"ז אפ"ל בדרך אפשר, והלימוד הוא שאין לקנא בשום אדם ועי"נ נקמה אין מרויחין כלום רק עושין יותר רע לעצמו ועי"נ אהבת חנם יעשה טוב לעצמו.

אוצר הדרוש

מה שאמרתי בכלל מכונבא בעלזא בירושלים
יום ג' פר' וארא תשע"א לפ"ק

בעת עסקם בסוגיית 'נותן טעם לפגם'

דס רק במראה וכן הוא משמעות הפסוק שעי"י שהכה אהרן במטהו על הים נתהפכו הכל לדם, ובפשטות צ"ל שכששאב ישראל נתהפך למים, ובוזה לומד הדעת זקנים שז"א שבוודאי נשאר המראה דם גם בבני"מ רק אצלם הי' הטעם של מים, ואצל המצרי כששאבו נהפך לדם ממש גם בטעמו. והמים אשר ביאור אצל ישראל הי' ראוי לשתות אי לאו שמתו הדגים אך עי"י שמתו ובאש היאור לא יכלו לשתות אפי' לבני"מ וזהו שכתוב ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאור האי מצרים היינו כל ארץ מצרים ואפי' לבני"מ ולכן כתיב דווקא מן היאור אבל שאר המים שלא הי' בהם דגים ולא באש יכלו בני"מ לשתות אבל המצרים לא יכלו לשתות בכלל שהי' לו טעם דם ממש, ולא הוה כ"כ פלוגתא בין הא"ע להדעת זקנים.

כיון שמכת דם הי' על עי"ז שלהם לכן הי' גם בבני"מ

ונראה לומר הטעם שמכת דם הי' גם אצל בני"מ במקצת הנ"ל שלא יכלו לשתות מים מן היאור דכיון דמכת דם הי' משום שזה הי' העי"ז שלהם, והרי גם בני"מ עבדו עי"ז כדאיתא שהי' קטרוג בקריעת ים סוף מה נשתנו אלו מאלו לכן גם בני"מ לקו במקצת שלא יכלו לשתות מים מן היאור רק משאר המקומות שלא הי' דגים, אך לפי"ז לא ק' קושיית הדעת זקנים למה נקרא המכה עי"ש הדם ולא על מיתת הדגים ולפי דברינו לקי"מ דמיתת הדגים הי' רק החלק שנענשו בני"מ אבל להמצרים לא הוצרך להיות מיתת הדגים שממילא לא יכלו לשתות מן איזה מים שיהיו כיון שנהפך לדם ממש, ופשוט למה נקרא המכה עי"ש הדם שזה הי' המכה להמצרים, ואפשר דכיון שג"כ הי' חלק מהמכה הי' אפשר להזכיר גם זה הנס שמתו הדגים.

כן הוא בתורה דאף אם יש אונסין וכדו"מ הרצון צריך שישאר לעולם

עכ"פ מבואר מהדעת זקנים שהמים נהפכו לדם רק בחיצוניות ולא בפנימיות שעדיין הי' לו טעם של מים, והרי איתא בגמ' תענית דף ז' שתורה נמשלה למים, ומרומז בזה שאע"ג שבחיצוניות יוכל המים להשתנות אבל הפנימיות לעולם לא ישתנה שלימוד התורה צ"ל בפנימיות שהוא האהבה והיראה החשק שיש בשעה שהולכין ללמוד וזה היסוד וההצלחה של לימוד התורה, שהחיצוניות יוכל להיות כמה פעמים שנאנסין וכמה מניעות שאין יכולין ללמוד אבל העיקר הוא שחלק הפנימיות שהוא הרצון וההשתוקקות ישאר לעולם.

בביאור דברי הדעת זקנים שמכת דם הי' רק במראה והטעם נשאר מים

בענין נותן טעם לפגם אשכחן בזה הפר' שכתוב והדגים אשר ביאור מתו ובאש היאור, ויש להעיר בזה במש"כ הדעת זקנים שאם לא היו מתים הדגים ולא באש היאור הי' אפשר לשתות המים שהגם שנהפך לדם זה הי' רק במראה אבל הטעם הי' של מים ושמה יהיו שותין כמו שאוה"ע אוכלין עתה לפיכך הדגה תמות כדי שיבאש היאור, וזהו להיפך ממש"כ האוה"ע הק' שלכן מתו הדגים שלא הי' רק מראה דם רק הי' דם ממש שלא הי' סתם אחיות עיניים ודמיון רק הי' דם ממש וזה יהיה להם לאות עולם כי מעשה אלקים המה פעולה צודקת ולא דמיון ולכן מתו הדגים, ונמצא שלפי הדעת זקנים הי' שני ניסים אחד שנהפך לדם במראיתו ועוד נס שמתו הדגים שלא עפי"י הטבע כיון שלא הי' דם ממש, ולכן הק' הדעת זקנים למה נקרא המכה עי"ש הדם ולא עי"ש מיתת הדגים ותי' שזה שהי' דם הי' ניכר יותר.

בתהלים ג"כ מבואר שמיתת הדגים הי' פעולה נפרדת

ונראה דמש"כ בתהלים ק"ה הפך את מימיהם לדם וימת את דגתם משמע כהדעת זקנים שהי' נס שהקב"ה המית את דגתם שלפי האוה"ע הק' הרי מיתת הדגים הי' דבר דממילא ולא נס לפ"ע וכש"כ והדגה אשר ביאור מתה שמתו מאליהם כיון שהי' דם אבל בתהלים משמע שהוצרך להיות דבר בפ"ע שהמית הקב"ה את דגתם.

יקשה דא"כ איך יכלו ישראל לשתות מהמים

והנה יל"ע להדעת זקנים כמה הערות א' האיך שנתו בני"מ מהמים לאחר שבאש היאור דאף שלא נהפכו לדם אצל ישראל מ"מ זה שהדגים מתו ובאש היאור זה הי' גם בבני"מ ודוחק לומר שהי' נס מיוחד שלא יבאש אצל בני"מ שלא אשכחן בשום מקום שהי' נס מיוחד בזה, ב' קשה שיש מים שאין להם דגים כמו בעצים ובאבנים וכיון שאין שם דגים למה לא יכלו המצרים לשתות מהם לפי הדעת זקנים שהי' רק מראה של מים.

דעת הא"ע דמכת דם הי' גם אצל בני"מ

והי' נראה לענ"ד דבאמת איתא בא"ע שמכת דם הי' גם בבני"מ ובגמ' לא משמע כן דהא איתא שנתעשרו בני"מ ממכת דם, ואולי אפ"ל דדברי הדעת זקנים הי' אצל בני ישראל שאצלם הי'

את מצות הבורא יתברך וצעקו בקול רעש גדול לקיים רצון ה', וע"כ ראה צדיק ולקח מוסר לעבודתו יתברך, וכשבא לבקש שיסורו הצפרדעים התפלל בצעקה דווקא, ולכן נזכר כאן בתפילה זו לשון צעקה.

הנני משליח בך ובעבדיך ובעמך
ובבתיך את הערב (ח"י).

את הערוב. כל מיני חיות רעות ונחשים ועקצנים
נערכוביז והיו משחיתים בהם: (ת"י)

כיון שהיו במכת ערוב כל מיני
חיות טורפות היתכן שנשארו
המצריים בחיים

יש להעיר, דלכאורה לפי המבואר
במדרשים, פלא גדול הוא, כיצד נשארו
המצרים בחיים לאחר מכה קשה זו,
דבשלמא פרעה עצמו נעשה עמו נס כדי
שיתקדש שמו יתברך לעתיד, אך שאר
המצרים, איך לא נטרפו ע"י החיות רעות.
ועוד יש להתבונן, מדוע דווקא בזו המכה
מציין הכתוב שלא היתה בבתי ישראל,
וצריך ביאור.

ואפשר לומר, דאיתא במדרש (ב"ר פט א),
שהמצרים נקראים 'יהבים', ופירש רש"י
בתהלים, ש'יהבים' הוא לשון גסות, והיינו
ששורש קליפת מצרים היא הגאווה, וכמו
שמצינו שפרעה התנשא לומר שברא את
עצמו, ותכלית המכות היה להשפיל ולהכניע
את גאוותם של המצרים [וכן נאמר בפסוק
(להלן י ב) 'ולמען תספר באזני בנך ובן
בנך את אשר התעללתי במצרים', ופירש
רש"י, שחקתי, ור"ל, שזהו מעצם המכה
להשפיל את גאוותם של המצרים], ולכן

כדי להראות למצרים את שפלותם שהם
חשובים כבהמות וחיות השדה, באו החיות
לבתיהם, לרמוז להם, שאין הבדל בינם לבין
החיות, וזו הסיבה שלא הרגו אותם כ"כ,
משום שאין דרך החיה להרוג את חברתה
אלא לעתים רחוקות, וכן מזה הטעם פירש
הכתוב שלא היה הערוב בבתי ישראל, כדי
לגלות את מעלתם של ישראל שהם קרויים
אדם ואין אומות העולם קרויים אדם, אלא
עם הדומה לחמור.

וגם האדמה אשר הם עליה (ח"י).

ערוב בא לשבר גם את גאוותם
של הענווים כיון שהענוה היתה
מהשפה ולחוץ

יש לבאר ע"פ מה שנתבאר לעיל,
שהמצרים היו בעלי גאווה, אשר על
כן באה עליהם מכת הערוב לשבר את
גאוותם הרמתה. ולפי זה לכאורה היה צד
לומר, שמצרי שהיה ענו לא היתה סיבה
כ"כ להכותו בערוב, אלא יש לומר, דהנה
איתא ביושר דברי אמת (מאמר א), שיש
בעלי גאווה שנדמה להם שהם ענוותנים,
ובזה מוסיפים גאווה על גאוותם, ונזכר
בדברינו במ"א. ולפי זה יש לפרש, שבא
הכתוב לומר, 'וגם האדמה אשר הם עליה',
כלומר, שמכת הערוב באה גם לאותם שהם
בבחינת 'אדמה', היינו ענוים בעיני עצמם,
וזה משום שאין הענוה שלהם רצויה שאינה
אלא מן השפה ולחוץ, וכדי להוסיף גאווה
על גאותם, ועל כן גם הם לקו בערוב.

א. כמו שכתב רש"י לבאר סדר המכות בטכסיסי מלכים, שבתחילה מקלקל את המעיינות ואח"כ
מפחידם בקולות.

צעקה יוכל שצעקה הוא למי שמרוחק ממנו צריכין לצעוק אליו
וע"י הצעקה נשמע למרחוק אבל לאחר היציאה שנתגלה קצת
מלכותו שוב יכלו לדבר בפה, אבל זה שיהי' הדיבור מעומק הלב
ובפנימיותו זה הוצרך להיות במ"ת שאז נתגלה שכל העולם נברא
בשביל תורה ובשביל ישראל ודבר הזה הוא הממשך הפנימיות
של ישראל להתדבק בהש"ת, וזהו מש"כ ונפשי יצאה בדברו
שקאי על הדבור של מ"ת ואז יצאה נפשי כנ"ל דהיינו הפנימיות
של הנפש יצאה בשעת דיבורו, וזהו המסי"נ שהי' להם בשעת
מ"ת כדאיתא שפרחה נשמתן בכל דיבור, וזה הכח של מסי"נ
כשהאדם מרגיש שכל הבריאה נברא בשביל תורה וישראל אז
בקל יבא למציאות כזה של מסי"נ שאם הכל הוא בשביל תורה
וישראל א"כ אם הוא נגד התורה שוב ליכא מעלה בישראל,

דבר מלך שלטון הכונה ג"כ
שהאדם יהיה שליט ע"ע

ולפ"ז אפ"ל שדבר מלך שלטון שכתב השפ"א שזה' הדיבור
שהי' בגלות לא קאי רק על השלטון של השי"ת שכבר נתבאר
לעיל מה שנתוסף בשעת מ"ת, אבל אפ"ל שלטון היינו זה
שהאדם יוכל להיות שליט ע"ע זה נקרא דיבור דדיבור הוא לי'
הנהגה כדכתיב ידבר עמים תחתינו, ואדם שאינו שולט ע"ע אינו
מנהיג א"ע כיון שהוא תפוס ביד אחרים, אבל אם הוא שליט
ע"ע שפיר מנהיג א"ע, וזהו הכח כבר נתבאר שקיבלו את זאת
בשעת מ"ת שנודע להם בשביל תורה וישראל שנקראו ראשית,
פ"י שהם העיקר והתכלית וע"כ יכול להחליט מה לעשות ומה
שלא לעשות, משא"כ במצרים עדיין לא הי' להם הכח להיות
שליט ע"ע, וע"י בעבודת ישראל לשבועות עה"פ ואתם תהיו לי
ממלכת כהנים עפ"י ששמתי ישראל להשבועות עה"פ ואתם תהיו לי
ר"ח ניסן שהוא ר"ה למלכים, והושיב כל מלאך על כנו והשראת
מלאך אחד שלא ישר בעיניו הי' ממנה אחר תחתיו, וזהו פ"י
הפסוק ואתם תהיו לי ממלכת כהנים ר"ל שאתם תמנו ותמליכו
כל המלאכים המשרתים אותי לכל הישר בעיניכם, עכ"ל"ק, והנה
הפ"י הפשוט הוא שאתם תהיו מלכים היינו להיות מלך ע"ע,
ואז כבר נעשה מלך על כל העולם ולשנות מלאכים ככל הישר
בעיניו, אבל היסוד הוא כנ"ל וזה הי' בשעת מ"ת שאמר הקב"ה
ואתם תהיו לי ממלכת כהנים היינו שאתם תהיו מלכים,

וזהו הקדמת נעשה לנשמע
שיהיה מוח שליט על הלב

ונראה עפ"י פשטות שענין הקדמת נעשה לנשמע הוא ג"כ כך
דנעשה הוא ההחלטה של המוח, ונשמע היינו שמיעה בלב כמו
שאמרים ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד
וכו', דהרי דשמיעה הוא תוצאה מן הלב וע"ז הקדימו נעשה
לנשמע שהמוח יהי' הבעל על השמיעה שהוא בלב, וזה הכח לא
הי' להם עדיין כשהיו המצרים, שכמו שפרעה הי' ברשות לבו
וכ"כ ואני אקשה את לבו והיינו שהלב הי' הבעלים יותר מהמוח,
אבל בשעת מ"ת זכו שהלב לא יהי' הבעה"ב, וידוע דמלך הוא
ר"ת מוח לב כבד לרמוז שהמוח צ"ל שליט על הלב, ולכן אמרו
בגמ' מאן מלכי רבנן שהם באמת מלכים ע"ע, ולכן הם יותר
מלכים ממלכי אוה"ע שהם ברשות לבם האיך אפשר לקראם
מלכים, והוא רק לשון המושאל, אבל עיקר שם מלך שייך להיות
רק אצל הצדיק, וזהו הדיבור שיצא מהגלות בשעת מ"ת להיות
מלך ע"ע, וכ"ז אינו סתירה למש"כ לעיל שקאי על שלטונו של
מלכו של עולם שזה ג"כ תלוי בזה שאם יש צדיקים ששולטים
על יצרם אז הם מגלים המלכות שמים בעולם משא"כ כשליכא
צדיקים אז נתוסף הסתר בהעולם, ח"ו, ולכן הקרבן פסח נקרא
פסח ע"ז פה סח שהתחלת הדיבור הי' ע"י מצות פסח הפ"י
כרש"י בפר' בא שע"י מצוה זו יכלו לצאת ממצרים וא"ש בס"ד.

ברכת מזל טבא וגדא יאה

אל האברך כמדרשו מופלא בתורה ומופלג ביראה
הרה"ג ר' שמעון משה ענגלענדער שליט"א

בן הגאון המחבר זצ"ל

התן הרה"ג ר' בנימין סרולוביץ שליט"א

לרגל שמחת הולדת הבן ני"ן

יזכה לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים
ולהכניסו בכריתו של אאע"ה בעתו ובזמנו

והברכה אחת לאמנו הצנוה"ח תליט"א

ולוקנינו

הרה"ח ר' אליהו שליט"א

יזכו לראות תענוג ונחת דקדושה מכל יו"ח לאורך ימים ושנים טובות